

DOMSTOLENS DOM

15. januar 1986 *

I sag 41/84

angående en anmodning, som Den franske Republiks Cour de cassation i medfør af EØF-traktatens artikel 177 har indgivet til Domstolen for i den for nævnte ret verserende sag

Pietro Pinna

mod

Caisse d'allocations familiales de la Savoie

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af artikel 73, stk. 2, i forordning nr. 1408/71 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet (EFT 1971 II, s. 366),

har

DOMSTOLEN

sammensat af præsidenten Mackenzie Stuart, afdelingsformændene U. Everling, K. Bahlmann og R. Joliet, dommerne G. Bosco, T. Koopmans, O. Due, Y. Galmot og T. F. O'Higgins,

generaladvokat: G. F. Mancini

justitssekretær: ekspeditionssekretær H. A. Rühl

efter at der er afgivet indlæg af:

— sagsøgeren i hovedsagen, Pietro Pinna, ved advokat ved Conseil d'Etat og Cour de cassation A. Lyon-Caen,

* Processprog: Fransk.

- sagsøgte i hovedsagen, Caisse d'allocations familiales de la Savoie, ved advokat J.-P. Desache, Paris,
- Den franske Republiks regering, ved Ph. Pouzoulet, sekretær for udenrigs-anliggender i udenrigsministeriet,
- Den hellenske Republiks regering, ved E. Tsekouras, den juridiske tjeneste ved Grækenlands faste repræsentation ved De europæiske Fællesskaber, Bruxelles, som befuldmægtiget,
- Den italienske Republiks regering, ved dr. A. Squillante, afdelingsformand ved Consiglio di Stato og leder af Servizio del Contenzioso Diplomatico dei Trattati e degli Affari Legislativi, bistået af avvocato dello Stato P. Ferri,
- Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, ved juridisk konsulent J. Griesmar som befuldmægtiget, bistået af advokat F. Herbert, Bruxelles,
- Rådet for De europæiske Fællesskaber, ved konsulent i den juridiske tjeneste J. Carberry som befuldmægtiget,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 21. maj 1985, afsagt følgende

DOM

(Sagsfremstillingen udelades)

Præmisser

Ved dom af 11. januar 1984, indgået til Domstolen den 15. februar 1984, har Den franske Republiks Cour de cassation i medfør af EØF-traktatens artikel 177 forelagt to præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af nogle bestemmelser i Rådets forordning nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet (EFT 1971 II, s. 366)

- 2 Disse spørgsmål er blevet rejst under en tvist vedrørende det forhold, at Caisse d'allocations familiales de la Savoie har afslået at udbetale Pietro Pinna børnetilskud for nogle perioder i 1977 og 1978.
- 3 Pinna, der er italiensk statsborger, bor i Frankrig sammen med sin hustru og deres to børn Sandro og Rosetta. I 1977 opholdt børnene sig sammen med deres mor i længere tid i Italien. Caisse d'allocations familiales de la Savoie afslog at udbetale Pinna børnetilskud for Sandro, for så vidt angår perioden 1. oktober — 31. december 1977, og for Rosetta, for så vidt angår perioden 1. oktober 1977 — 31. marts 1978, hvilket blev begrundet med, at dettemåtte påhvile Istituto Nazionale della Previdenza Sociale i Aquila, som var det sted i Italien, hvor børnene opholdt sig i de pågældende perioder.
- 4 Det fremgår af forelæggelsesdommen fra Cour de cassation, at enhver i Frankrig bosat person, der som familieoverhoved eller på anden måde forsørger et eller flere i Frankrig bosatte børn, uanset om han er fransk statsborger eller udlænding, i henhold til artikel 511 i Code de la sécurité sociale (lov om social sikring) har ret til de i artikel L 510 opregnede tilskud for disse børn. I henhold til den tidligere gældende artikel 6 i bekendtgørelse nr. 46-2880 af 10. december 1946, som ændret ved bekendtgørelse nr. 65-524 af 29. juni 1965, samt ifølge artikel 2 i bekendtgørelse af 10. december 1946, som ændret ved bekendtgørelse af 17. marts 1978, skal et barn, der i en eller flere perioder, som tilsammen ikke overstiger tre måneder inden for samme kalenderår, tager midlertidigt ophold uden for den europæiske del af Frankrig, hvor det før havde varigt ophold, og som opretholder forbindelserne til sin familie dér, anses for at have bopæl i Frankrig. Den omtvistede afgørelse er truffet på grundlag af artikel 73, stk. 2, i forordning nr. 1408/71, hvorefter en arbejdstager, der er omfattet af fransk lovgivning,
- »for de af sine familiemedlemmer, der er bosat i en anden medlemsstat end Frankrig, [har] ret til børnetilskud efter lovgivningen i den stat, hvor disse familiemedlemmer er bosat; arbejdstageren skal opfylde de betingelser med hensyn til beskæftigelse, der i fransk lovgivning er fastsat for opnåelse af ret til ydelser«.

5 Cour de cassation, for hvem Pinna indbragte sagen, har anmodet Domstolen om en afgørelse vedrørende:

- 1) gyldigheden og den fortsatte forbliven i kraft af artikel 73, stk. 2, i forordning nr. 1408/71 af 14. juni 1971;
- 2) den betydning, der skal tillægges udtrykket »bosat i...« i denne bestemmelse.

6 Artikel 73, stk. 1, i forordning nr. 1408/71 lyder således:

»En arbejdstager, der er omfattet af lovgivningen i en anden medlemsstat end Frankrig, har for de af sine familiemedlemmer, der er bosat på en anden medlemsstats område, ret til familieydelse efter lovgivningen i den førstnævnte stat, som om de pågældende var bosat på dennes område.«

7 Som allerede anført indeholder artikel 73, stk. 2, imidlertid en anden regel, for så vidt angår arbejdstagere omfattet af fransk lovgivning, hvis familie er bosat i en anden medlemsstat end Frankrig.

8 Artikel 98 (nu 99) i forordning nr. 1408/71 lyder således:

»Inden den 1. januar 1973 skal Rådet på forslag af Kommissionen iværksætte en fornyet undersøgelse af problematikken omkring udbetaling af familieydelse til familiemedlemmer, der ikke er bosat på den kompetente stats område, med henblik på at finde frem til en ensartet løsning for samtlige medlemsstater.«

9 Det fremgår af sagen, at Kommissionen — med en vis forsinkelse, der skyldtes de pågældende nye medlemsstaters tiltrædelse — den 10. april 1975 for Rådet fremsatte et forslag til forordning (EFT C 96, s. 4), hvorefter der skulle ske en udstrækning til samtlige medlemsstater af reglen om, at familieydelse tildeles på grundlag af beskæftigelseslandets lovgivning, uanset hvilken medlemsstat familiedømmede er bosat i. Denne løsning af spørgsmålet fik tilslutning fra Europa-Parlamentet (udtalelse af 14.10.1975, EFT C 257) og Det økonomiske og sociale Udvalg (udtalelse af 24.9.1975, EFT C 286). Spørgsmålet blev drøftet i Rådet under møder den 18. december 1975 og 9. december 1976, uden at det dog var muligt at træffe nogen afgørelse.

- 10 Pinna har om spørgsmålet vedrørende gyldigheden af artikel 73, stk. 2, gjort gældende, at denne bestemmelse medfører, at arbejdstagere fra andre medlemsstater i Fællesskabet, der er beskæftiget i Frankrig, modtager lavere ydelser og er underkastet andre vilkår end andre tilsvarende arbejdstagere, der er beskæftiget i en af Fællesskabets øvrige ni medlemsstater. Denne forskelsbehandling er hverken berettiget af politiske, økonomiske eller retlige grunde. I forbindelse med alderspensioner har Domstolen fastslået, at Rådet i henhold til artikel 51 kan tillægge vandrende arbejdstagere rettigheder, hvorimod bestemmelsen ikke indeholder hjemmel til at fratage vandrende arbejdstagere rettigheder, som de har i henhold til national lovgivning. Hvad der gælder med hensyn til alderspensioner, må også gælde familiedydelser. Det må ikke medføre en begrænsning af den sociale beskyttelse, som arbejdstageren nyder, at beskæftigelseslandets lovgivning (der medfører, at selve retten opstår) og lovgivningen i familiens opholdsland (der er bestemmende for ydelsernes art og omfang) samvirker. Artikel 73, stk. 2, må derfor antages at stride mod traktatens artikel 51. Artikel 51 opstiller den grundsætning, at ydelser kan »eksporteres«. En indehaver af en ret til en hvilken som helst form for kontantydelse kan derfor, uanset hvor han har bopæl, og uanset hvilken medlemsstat hans familie er bosat i, i henhold til artikel 51 forlange, at de ydelser, han har ret til, udbetales, hvor han ønsker det. Den begrænsning med hensyn til muligheden for at »eksportere« en bestemt form for social ydelse, som fremgår af artikel 73, stk. 2, strider mod den overordnede regel i artikel 51. Da franske børnetilskud i henhold til artikel 73, stk. 2, ikke kan »eksporteres«, strider bestemmelsen mod traktatens artikel 51.
- 11 Sagsøgte i hovedsagen, Caisse d'allocations familiales de la Savoie, har gjort gældende, at artikel 73, stk. 2, er forenelig med traktatens artikler 48 og 51. Det følger af artikel 51, at den vandrende arbejdstager altid har ret til ydelser. Artikel 73, stk. 2, udgør en garanti for, at den vandrende arbejdstager altid modtager børnetilskud, uanset hvor hans familie er bosat. Der er en forskel med hensyn til, hvem det påhviler at udrede ydelserne, og med hensyn til den lovgivning, der finder anvendelse, i forhold til arbejdstagere, der er omfattet af artikel 73, stk. 1, men der gøres ikke noget indgreb i selve arbejdstagerens ret til børnetilskud. Artikel 73, stk. 2, strider ikke mod traktatens artikel 7, idet bestemmelsen ikke på nogen måde medfører en forskelsbehandling af vandrende arbejdstagere. Det er rigtigt, at de ydelser, som den vandrende arbejdstager har ret til, under visse omstændigheder kan blive lavere, alt efter hvor hans familie vælger at bosætte sig, men dette er en følge af forskellene mellem lovgivningerne i de forskellige medlemsstater, navnlig med hensyn til ydelsernes størrelse. Det må herefter være åbenbart, at artikel 73, stk. 2, ikke i sig selv skaber nogen forskelsbehandling. Bestemmelsen er derfor forenelig med fællesskabsretten.

- 12 Den franske regering har gjort gældende, at artikel 73, stk. 2, er gyldig. De forskelle i behandlingen af arbejdstagere, der kan følge af artikel 73, stk. 2, kan ikke anses som forskelsbehandling i strid med traktatens artikler 7, 48 og 51. De ringere vilkår, som ikke-franske arbejdstagere, der er omfattet af fransk lovgivning, er underlagt, skyldes forskellene mellem de børnetilskudsordninger, der gælder i de forskellige medlemsstater. Sådanne forskelle kan kun fjernes gennem en harmonisering af de nationale sociale sikringsordninger, hvilket imidlertid ikke er formålet med forordning nr. 1408/71, idet denne kun tilsigter en samordning af disse ordninger med henblik på at fjerne hindringer for arbejdskraftens frie bevægelighed, for så vidt angår social sikring.
- 13 Den græske regering har gjort gældende, at formålet med forordning nr. 1408/71 er at sikre, at der inden for Fællesskabet gives samtlige vandrende arbejdstagere, der er statsborgere i medlemsstaterne, ligebehandling efter de enkelte medlemsstaters nationale lovgivning og ret til sociale sikringsydelser. Spørgsmålet vedrørende ydelse af børnetilskud til arbejdstagere, der er omfattet af lovgivningen i en anden medlemsstat end den, hvori deres familiemedlemmer er bosat, må derfor besvares på samme måde for alle medlemsstaters vedkommende. Det fremgår af artikel 98, at man ved forordningens vedtagelse var klar over, at dette var nødvendigt. En gennemførelse af en sådan ensartet løsning i henhold til artikel 98 må bestå i, at arbejdstageren har ret til ydelser efter den ordning, der gælder i beskæftigelseslandet. Princippet om, at arbejdstageren er omfattet af den i beskæftigelseslandet gældende ordning, er både i overensstemmelse med det grundlæggende formål med forordning nr. 1408/71, som er at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet, og med grundsætningen om ligebehandling af henholdsvis udenlandske og indenlandske arbejdstagere, for så vidt angår social sikring. Den græske regering gør gældende, at artikel 73, stk. 2, er ubegrundet, idet bestemmelsen ikke bidrager til at fremme en ligebehandling af henholdsvis vandrende arbejdstagere og indenlandske arbejdstagere, for så vidt angår børnetilskud, i tilfælde, hvor arbejdstagerens familiemedlemmer er bosat i en anden medlemsstat end arbejdstageren selv. Den vandrende arbejdstager må have ret til sociale sikringsydelser efter den lovgivning, han er omfattet af, og i henhold til hvilken han betaler bidrag til de pågældende sociale sikringsordninger samt skatter.
- 14 Den italienske regering har gjort gældende, at artikel 73, stk. 2, skaber en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet mellem forskellige arbejdstagere, der er beskæftiget i den samme medlemsstat. Ifølge Domstolens faste praksis strider bestemmelser, hvorefter en arbejdstagers rettigheder med hensyn til social sikring indskrænkes, såfremt han flytter fra en medlemsstat til en anden, mod de garan-

tier, som traktaten opstiller med hensyn til arbejdskraftens frie bevægelighed. Det medfører en væsentlig indskrænkning af de rettigheder, som arbejdstageren ellers ville have i henhold til fransk lovgivning, at børnetilskuddene skal beregnes efter lovgivningen i den medlemsstat, hvori børnene er bosat.

- 15 Kommissionen har gjort gældende, at artikel 73, stk. 2, er forenelig med traktatens artikel 51. Den bestrider ikke, at artikel 73, stk. 2, i visse tilfælde kan have til følge, at de børnetilskud, som tilkommer den arbejdstager, hvis børn er bosat i en anden medlemsstat, bliver lavere end dem, han ville kunne opnå, såfremt de var bosat i Frankrig, eller såfremt han havde ret til franske børnetilskud, uanset at børnene var bosat i en anden medlemsstat. Det gøres imidlertid gældende, at artikel 73, stk. 2, ikke skaber nogen forskelsbehandling i strid med traktaten. Når der som anført kan gælde forskellige vilkår for forskellige arbejdstagere, må dette først og fremmest tilskrives den karakter, forordning nr. 1408/71 har, idet formålet med forordningen er at føre de i traktatens artikel 51 omhandlede mål ud i livet gennem en samordning af de sociale sikringsordninger med henblik på at fjerne hindringerne for den frie bevægelighed for personer.
- 16 Rådet har anført, at der ved de af den nationale ret forelagte spørgsmål ud fra to betragtninger rejses tvivl om gyldigheden af artikel 73, stk. 2. For det første lægges der vægt på, at det drejer sig om en særegen undtagelsesbestemmelse, som oprindeligt kun skulle gælde i et begrænset tidsrum, nemlig indtil den 1. januar 1973. For det andet er det i hovedsagen blevet hævdet, at ikke-franske arbejdstagere, der er omfattet af fransk lovgivning, er udsat for en dobbelt forskelsbehandling, dels i forhold til franske arbejdstagere, dels i forhold til arbejdstagere, der er omfattet af lovgivningen i en anden medlemsstat end Frankrig. Rådet gør gældende, at der ikke består nogen sådan dobbelt forskelsbehandling. Uanset om en i Frankrig beskæftiget arbejdstager er fransk eller udenlandsk statsborger, modtager han de samme børnetilskud. For den franske arbejdstager gælder det, at han mister retten til disse ydelser, såfremt hans børn opgiver deres bopæl i Frankrig i mere end tre måneder, hvorimod den vandrende arbejdstager i kraft af forordning nr. 1408/71 har ret til børnetilskud for børn, der er bosat i en anden medlemsstat end Frankrig. Da der kun er sket en samordning med hensyn til de nationale lovgivninger om social sikring, er det endvidere ikke udtryk for forskelsbehandling, at vandrende arbejdstagere er underkastet forskellige vilkår i to eller flere forskellige medlemsstater. Med hensyn til social sikring er hver medlemsstat fortsat beføjet til selv at afgøre, hvilke ydelser arbejdstagere skal have ret til, og til at fastsætte disses størrelse, idet traktatens artikel 51 ikke indeholder nogen forpligtelse for Rådet til at gennemføre en fuldstændig harmonisering af lovgivningerne om social sikring i Fællesskabets medlemsstater.

Det første spørgsmål

- 17 Om det omtvistede problem bemærkes indledningsvis, at artikel 40 i Rådets forordning nr. 3/58 af 25. september 1958 om social sikring af vandrende arbejdstagere (JO 1958, s. 561) indeholdt den regel, at en arbejdstager eller dermed ligesillet person, der var beskæftiget på én medlemsstats område, og som havde børn, der havde bopæl eller blev opdraget på en anden medlemsstats område, for disse børn havde ret til børnetilskud efter lovgivningen i den førstnævnte medlemsstat, dog således at ydelserne ikke kunne overstige de beløb, som arbejdstageren i henhold til lovgivningen i den sidstnævnte medlemsstat ville have ret til.
- 18 Ved forordning nr. 1408/71 ændredes reglerne vedrørende vandrende arbejdstageres børn, således at disse arbejdstageres rettigheder nu omfatter flere former for ydelser. Vandrende arbejdstageres ret til familiedydelser omfatter herefter »alle natural- eller kontantydelse, der tager sigte på udligning af forsørgerbyrder« (artikel 1, litra u, i)), hvorimod retten til børnetilskud i henhold til forordning nr. 3/58 kun omfattede »periodiske kontantydelse, såfremt ydelsen af disse udelukkende afhænger af antallet af familiemedlemmer og eventuelt af disses alder« (artikel 1, litra u, ii), i forordning nr. 1408/71).
- 19 For vandrende arbejdstagere, der er beskæftiget i én medlemsstat, og hvis familie er bosat i en anden medlemsstat, blev der i forordning nr. 1408/71 indført forskellige regler for henholdsvis arbejdstagere, der er beskæftiget i Frankrig, og arbejdstagere, der er beskæftiget i andre medlemsstater. I henhold til artikel 73, stk. 1, har en arbejdstager, der er omfattet af lovgivningen i en anden medlemsstat end Frankrig, for de af sine familiemedlemmer, der er bosat på en anden medlemsstats område, ret til familiedydelser efter lovgivningen i den førstnævnte stat, som om de pågældende var bosat på dennes område. Ifølge artikel 73, stk. 2, har en arbejdstager, der er omfattet af fransk lovgivning, for de af sine familiemedlemmer, der er bosat i en anden medlemsstat end Frankrig, ret til børnetilskud efter lovgivningen i den stat, hvor disse familiemedlemmer er bosat.
- 20 Hvad angår spørgsmålet om de forskellige vilkår, som gælder for henholdsvis arbejdstagere omfattet af artikel 73, stk. 1, og arbejdstagere, der er omfattet af reglen i artikel 73, stk. 2, bemærkes, at der i henhold til traktatens artikel 51 skal ske en samordning af medlemsstaternes lovgivninger, hvorimod bestemmelsen ikke opstiller noget krav om en harmonisering. Artikel 51 er derfor ikke til hinder for, at der gælder forskellige sociale sikringsordninger i de forskellige medlemsstater

og dermed forskellige rettigheder for arbejdstagere, alt efter hvor de er beskæftiget. Traktatens artikel 51 er således ikke til hinder for, at de sociale sikringsordninger i de forskellige medlemsstater indeholder forskellige materielle og formelle regler, således at arbejdstagere har forskellige rettigheder, alt efter hvor de er beskæftiget.

- 21 Det er imidlertid fremmede for gennemførelsen af princippet om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet, jfr. traktatens artikler 48-51, såfremt arbejdsvilkårene, herunder de sociale sikringsordninger, så vidt muligt er de samme i de forskellige medlemsstater. Virkeliggørelsen af dette princip bringes derimod i fare, og dets gennemførelse bliver vanskeliggjort, såfremt der gennem fællesskabsretten indføres unødvendige forskelle med hensyn til reglerne om social sikring. Det følger heraf, at der ikke gennem de fællesskabsretlige regler om social sikring, der udstedes i henhold til traktatens artikel 51, må skabes yderligere forskelle ud over dem, der allerede består på grund af den manglende harmonisering af de nationale lovgivninger.
- 22 Ved artikel 73 i forordning nr. 1408/71 er der indført to forskellige ordninger for vandrende arbejdstagere, alt efter om de er omfattet af fransk lovgivning eller af lovgivningen i en anden medlemsstat. Bestemmelsen skaber dermed yderligere forskelle ud over dem, der allerede er en følge af de nationale lovgivningers forskellige indhold, hvorfor bestemmelsen lægger hindringer i vejen for virkeliggørelsen af de i traktatens artikler 48-51 opstillede mål.
- 23 Hvad nærmere angår spørgsmålet om gyldigheden af artikel 73, stk. 2, bemærkes, at ligebehandlingsprincippet ikke alene indebærer et forbud mod åbenlyse former for forskelsbehandling, begrundet i nationalitet, men også mod alle skjulte former for forskelsbehandling, hvorved det samme faktisk bliver resultatet, selv om forskelsbehandlingen udøves på grundlag af andre formelle kriterier.
- 24 Dette er netop tilfældet i forbindelse med det kriterium, som i henhold til artikel 73, stk. 2, er afgørende for, hvilken lovgivning den vandrende arbejdstager med hensyn til børnetilskud er omfattet af. Selv om franske arbejdstagere, der er beskæftiget i Frankrig, efter fransk lovgivning som hovedregel er underlagt det samme kriterium i forbindelse med fastlæggelsen af retten til børnetilskud, har dette kriterium langt fra den samme betydning for disse arbejdstagere, idet det først og fremmest må antages at være vandrende arbejdstagere, der har familiedlemmer, som bor uden for Frankrig. Det nævnte kriterium kan derfor ikke anses for at bidrage til virkeliggørelsen af det i traktatens artikel 48 opstillede lige-

behandlingsprincip, hvorfor det savner hjemmel, at det er blevet opstillet i forbindelse med gennemførelsen af den i traktatens artikel 51 omhandlede samordning af de nationale lovgivninger med henblik på at fremme arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet i overensstemmelse med artikel 48.

25 Artikel 73, stk. 2, i forordning nr. 1408/71 må herefter anses for ugyldig, for så vidt arbejdstagere, der er omfattet af fransk lovgivning, ikke er berettiget til franske børnetilskud for de af deres familiemedlemmer, der er bosat på en anden medlemsstats område.

26 Hvad angår spørgsmålet om retsvirkningerne af, at artikel 73, stk. 2, er ugyldig, bemærkes, at Domstolen tidligere har fastslået, jfr. dommen af 27. februar 1985 (*Société des produits de maïs SA mod Administration des douanes et droits indirects*, 112/83, Sml. 1985, s. 732), at det følger af traktatens artikel 174, stk. 2, at Domstolen, når tvingende hensyn taler herfor, og hver gang efter en konkret vurdering, kan træffe beslutning om, at nogle af retsvirkningerne af en generel retsakt skal stå ved magt, selv om retsaktens kendes ugyldig.

27 Når henses til, at der ikke i Rådet har kunnet opnås enighed om at gennemføre den i artikel 98 i forordning nr. 1408/71 omhandlede ensartede løsning, og idet bemærkes, at noget sådant vil være udtryk for et undtagelsestilfælde, finder Domstolen, at der i denne forbindelse må lægges vægt på, at Frankrig dermed gennem en længere periode har kunnet opretholde en ordening, der formelt har været i overensstemmelse med forordning nr. 1408/71, men som har været uafhængt i henhold til traktatens artikler 48 og 51.

28 Tvingende retssikkerhedsmæssige hensyn vedrørende samtlige de interesser af såvel offentlig som privat karakter, der gør sig gældende, findes herefter som udgangspunkt at være til hinder for, at afgørelser om børnetilskud for perioder forud for afsigelsen af denne dom bør kunne anfægtes.

29 Når Domstolen som i denne sag finder, at det ikke bør få tilbagevirkende kraft, at en retsakt i forbindelse med en sag i henhold til traktatens artikel 177 kendes ugyldig, må den endvidere træffe afgørelse om, hvorvidt denne tidsmæssige begrænsning af dommens retsvirkninger alligevel ikke skal kunne gøres gældende over for den, der har anlagt den pågældende sag ved den nationale ret, eller over for andre, som før dommen om retsaktens ugyldighed har gjort noget, der må sidestilles hermed, eller hvorvidt det også i forhold til personer, der i tide har taget

initiativ til at beskytte deres rettigheder, må anses for rimeligt, at dommen om retsaktens ugyldighed kun får virkninger for fremtidige forhold.

- 32 I det foreliggende tilfælde finder Domstolen, at bortset fra tilfælde, hvor arbejdstagere har anlagt retssag eller indgivet en hermed sidestillet klage inden dagen for afsigelsen af denne dom, bør det forhold, at artikel 73, stk. 2, i forordning nr. 1408/71 er ugyldig, ikke kunne påberåbes til støtte for krav vedrørende børnetilskud for perioder forud for denne dag.
- 31 Herefter er det hverken fornødent at træffe afgørelse om det ved det første spørgsmål rejste yderligere problem, nemlig hvorvidt artikel 73, stk. 2, i forordning nr. 1408/71 fortsat er i kraft, eller om det andet spørgsmål vedrørende indholdet af bopælsbegrebet i artikel 73, stk. 2.

Sagens omkostninger

- 32 De udgifter, der er afholdt af Den hellenske Republiks regering, Den italienske Republiks regering og Den franske Republiks regering samt af Rådet og Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres. Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende de spørgsmål, som er forelagt af Den franske Republiks Cour de cassation ved dom af 11. januar 1984, for ret:

- 1) Artikel 73, stk. 2, i forordning nr. 1408/71 er ugyldig, for så vidt arbejdstagere, der er omfattet af fransk lovgivning, ikke er berettiget til franske børnetilskud for de af deres familiemedlemmer, der er bosat på en anden medlemsstats område.

- 2) Bortset fra tilfælde, hvor arbejdstagere har anlagt retssag eller indgivet en hermed sidestillet klage inden dagen for afsigelsen af denne dom, kan det forhold, at artikel 73, stk. 2, i forordning nr. 1408/71 er ugyldig, ikke påberåbes til støtte for krav vedrørende børnetilskud for perioder forud for denne dag.

Mackenzie Stuart	Everling	Bahlmann	Joliet
Bosco	Koopmans	Due	O'Higgins

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 15. januar 1986.

P. Heim
Justitssekretær

A. J. Mackenzie Stuart
Præsident